

VYBRANÁ TÉMATA

14/2010

Parlamentní volby v Nizozemsku 2010

Bc. Martin Kuta

srpen 2010

Obsah:

<u>Charakteristiky ústavního a politického systému</u>	2
<u>Stranický systém a významné politické strany</u>	4
<u>Parlamentní volby 2010 – kampaň a výsledky</u>	6
<u>Zdroje</u>	7

Nizozemsko je země, o které se v poslední době hovoří jako o zemi, v níž došlo k posunu od politiky kompromisů a souznění (v politologii označované jako konsociační demokracie) k polarizaci společnosti, změně politické kultury a výraznému výskytu politického extremismu, který narušuje klasický systém označovaný jako liberální demokracie.

Charakteristiky ústavního a politického systému

Nizozemsko je již od svého vzniku v roce 1815 dědičnou monarchií. V současné době vládne královna Beatrix z dynastie Oranžsko-Nasavské. Panovník v Nizozemsku ztělesňuje jednotu národa a představuje hlavu státu. Z právního ani politického hlediska nenese žádnou odpovědnost za jím podepisované zákony (Ústava, čl. 42). Veškerá politická odpovědnost leží na ministrech. Panovníkova pozice v ústavním systému je nezpochybnitelná, problematická se pouze jeví otázka symbolu jednoty národa – z ústavy totiž plyne, že panovník musí být protestantské konfese, což může ve společnosti rozdělené na protestanty a katolíky posilovat štěpení.

Panovník vstupuje na politickou scénu pouze v okamžiku sestavování vlády. Po parlamentních volbách konzultuje všechny relevantní politické strany, jedná o pověření konkrétní osoby sestavením vlády. V této chvíli panovník jmenuje tzv. prostředníka, který je pověřen nejprve zjistit, jaké poměry v nové dolní komoře panují, jaké je rozložení politických sil. Faktické pověření na sestavení vlády získá ten, na němž se shodne panovník a předsedové obou komor parlamentu, jednání se účastní též předsedové politických stran. Obvykle je sestavením vlády pověřen zmiňovaný prostředník¹. Na základě pověření premiér sestavuje novou vládu. Disponuje naprostou svobodou rozhodnutí, jakého ministra na jaké ministerstvo dosadí. Novou vládu jmenuje formálně panovník ve chvíli, kdy jsou vybrána všechna jména do všech resortů. Vláda následně musí předstoupit se svým vládním programem před dolní komoru s žádostí o důvěru.

Předseda vlády a vlastní vláda drží v rukou faktickou výkonnou moc v zemi. Předsedovo postavení je ve vládě posíleno několika aspekty. Krom již zmíněné možnosti rozhodovat o personálním složení vlády má předseda v případě rovnosti hlasů při jednání vlády rozhodující hlas. Vládní návrhy opouštějí jednání vlády ve chvíli, kdy s nimi souhlasí většina ministrů.

¹ ŘÍCHOVÁ, Blanka. Nizozemí: od konsociační demokracie k polarizovanému modelu vládnutí. In: Říchová, B. (ed). Západoevropské politické systémy. Praha : Oeconomica, 2009. S. 104.

Samotná vláda není v nizozemském systému pojímána jako kolektivní orgán. Jedná se spíše o samostatné ministry a jejich resorty. Proto lze v parlamentu hlasovat o nedůvěře ministrovi, ačkoli se dnes již běžně prosazuje model odpovědnosti premiéra dolní komoře za celou vládu². Pro ministry platí neslučitelnost poslanecké funkce s vládní funkcí.

Zvláštní postavení v systému má státní rada. Radu tvoří panovník jako její předseda, nástupce trůnu starší osmnácti let a ostatní doživotně jmenovaní členové. Členy jmenuje panovník po předchozí konzultaci s ministrem spravedlnosti a ministrem vnitra. Rada slouží především jako poradní orgán pro panovníka, jsou v ní diskutovány návrhy zákonů, mezinárodní smlouvy a důležitá rozhodnutí. Vše se děje před projednáváním dané problematiky v parlamentu (Ústava, čl. 73-75). V případě náhlého uprázdnění trůnu se rada stává hlavou státu³.

Zákonodárnou moc v Nizozemsku drží dvoukomorový parlament (Generální stavy). Dolní komora se skládá ze 150 přímo volených poslanců, v horní komoře zasedá 75 nepřímo volených senátorů (volí zástupci z provinčních sborů nejpozději tři měsíce po volbách do provinčních sborů (Ústava, čl. 55)). Obě komory se volí na čtyři roky. Obě komory lze rozpustit před uplynutím čtyřletého funkčního období. Formálně rozpuštění činí panovník, fakticky leží tato možnost v rukou vlády (Ústava, čl. 64). V případě změny ústavy se komory rozpouští automaticky.

Zákon je přijatý, jestliže ho schválí nadpoloviční většinou obě komory. Jestliže dolní komora přijme zákon, horní komora ho jako celek může pouze schválit, nebo zamítnout⁴. Kromě zákonodárné funkce plní Generální stavy též funkci kontrolní ve vztahu k vládě.

Poslanci dolní komory jsou voleni poměrným systémem za použití Hareovy metody volební kvóty. Neexistuje žádná uzavírací klauzule, pouze přirozený práh (přibližně 0,67 %, tolik procent hlasů musí strana mít, aby získala jeden mandát). Nerozdělená křesla se přidělují na základě nejvyššího průměru hlasů (D'Hondtova metoda). Volí se pomocí vázaných kandidátních listin, voliči mohou změnit pořadí jednotlivých kandidátů na listině. K přidělování mandátů dochází na úrovni jednoho volebního obvodu, kterým je celé území Nizozemska. Voliči volí pomocí osmnácti okrskově vázaných kandidátních listin. Volební účast není v Nizozemsku povinná, pohybuje se nicméně vysoko okolo 80 % všech voličů.

Senátory volí zástupci provinčních sborů (existuje celkem 12 provinčních sborů). Volební systém do horní komory se příliš neliší od systému do komory dolní. Jedinou změnou je, že hlas každého zástupce provinčního sboru je vážený podle počtu obyvatel dané provincie, ve které je zástupce zvolen.

² ŘÍCHOVÁ, Blanka. Nizozemí: od konsociační demokracie k polarizovanému modelu vládnutí. In: Říchová, B. (ed). Západoevropské politické systémy. Praha : Oeconomica, 2009. S. 107.

³ ŘÍCHOVÁ, Blanka. Nizozemí: od konsociační demokracie k polarizovanému modelu vládnutí. In: Říchová, B. (ed). Západoevropské politické systémy. Praha : Oeconomica, 2009. S. 108.

⁴ Houseofrepresentatives.nl. Senate: yes or no? Dostupný z WWW:

http://www.houseofrepresentatives.nl/how_parliament_works/how_a_bill_becomes_law/senate_yes_or_no/index.jsp

Stranický systém a významné politické strany

Zásadní změny stranického systému se děly v souvislosti s celkovou proměnou nizozemské politické scény v průběhu 60. a 70. let minulého století. Tehdy se položily základy pro restrukturalizaci dosavadních politických stran a pro vytváření nových. Nizozemský stranický systém je v podstatě stabilizován. Poslední výrazné změny (vstup xenofobních uskupení) nelze považovat za výraznější proměnu spektra.

V následující části jsou popsány strany, které vstoupily po červnových volbách do dolní komory Generálních stavů.

Lidová strana za svobodu a demokracii (Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, VVD). Strana patří mezi nejvýznamnější nizozemské strany. Svým programem se hlásí ke konzervativně liberálnímu smýšlení. V ekonomické oblasti prosazuje nízkou míru zdanění a malé zásahy státu do fungování společnosti. Konzervativnější pozice strana zastává v otázkách přistěhovalectví a vnitřní bezpečnosti⁵. Strana působí celostátně, v Evropském parlamentu její zástupci zasedají ve skupině ALDE (Aliance liberálních demokratů pro Evropu). Předsedou strany je Ivo Opstelten, lídrem kandidátky Mark Rutte.

Strana práce (Partij van de Arbeid, PvdA) představuje sociálně demokratickou stranu s celospolečenským záběrem – po druhé světové válce se strana rozkročila více i mezi křesťanské voliče. Strana se snaží mnohé nizozemské problémy řešit posilováním evropských institucí (například sjednocení azylové politiky, překonání celosvětové finanční krize)⁶. Programově strana naplňuje předpoklady moderní strany labouristického střihu⁷. V EP strana zasedá ve frakci PES (skupina evropských socialistů), předsedou strany je Job Cohen.

Strana svobody (Partij voor de Vrijheid, PVV) je seskupením kolem svého předsedy Geerta Wilderse. Strana vstoupila na nizozemskou politickou scénu v roce 2005. Brzy získala významnou volební podporu (volby 2006, evropské volby 2009). Strana klade důraz na národní hodnoty a zájmy. Zastává přísný postoj k imigraci a integraci cizinců do společnosti. Na stranickém spektru se řadí k extrémní pravici populistického střihu. K projektu evropské politické integrace se strana staví skepticky.

Křesťanská demokratická výzva (Christen Democratisch Appel, CDA) vznikla spojením všech konfesních stran na začátku 80. let 20. století. Díky tomu vystupuje strana nejvíce středově a její voličská podpora jde napříč nizozemskou společností. Mluvit o politickém programu strany není jednoduché, ve straně jsou i nadále patrné stopy po jednotlivých původních stranách. Společný konglomerát tří stran vykazuje znaky křesťanskodemokratické, tedy centristické politiky s důrazem na tradiční hodnoty, sociální solidaritu a soudržnost. Strana v Evropském parlamentu zasedá ve frakci EPP (Evropská lidová strana), jejím předsedou je Peter van Heeswijk.

⁵ VVD.nl. Dostupný z WWW: <<http://www.vvd.nl/over-de-vvd/20/dit-is-de-vvd>>.

⁶ PVDa.nl. Dutch Labour Party. Dostupný z WWW: <<http://english.pvda.nl/general/News+on+PvdA/welcome.html>>.

⁷ PVDa.nl. The Election Manifesto. Dostupný z WWW: <<http://www.english.pvda.nl/binaries/content/assets/english/manifesto/electoral+manifesto.pdf/electoral+manifesto.pdf>>.

Socialistická strana (Socialistische Partij, SP) reprezentuje demokratický socialismus v Nizozemsku. Voličská podpora straně má od vzniku v roce 1972 vzrůstající tendenci. Strana se snaží řešit celospolečenské problémy nejen v rámci parlamentních institucí, ale i prací mezi lidmi a ve společnosti⁸. Strana klade důraz na sociální solidaritu, rovnost a soudržnost. Prosazuje veřejné vlastnictví. V mezinárodní politice se strana vymezuje vůči válečným operacím v Iráku a Afghánistánu. Strana v EP zasedá ve skupině Evropská sjednocená levice a Severské zelené levice, jejím předsedou je Emile Roemer.

Demokraté 66 (Democraten 66, D66) se etablovali mezi zavedené politické strany po roce 1966. Strana se již od počátku své existence profiluje jako liberálně sociální strana městského obyvatelstva⁹. Programově strana zdůrazňuje hodnoty společnosti, sociální a celospolečenskou odpovědnost jednotlivců jakožto i skupin, mezinárodní angažovanost¹⁰. Ačkoli se dnes jedná o početně malou stranu, její koaliční potenciál je značný. Europoslanci zvolení za tuto stranu zasedají ve skupině ALDE (Aliance liberálních demokratů pro Evropu). Předsedou strany je Alexander Pechtold.

Strana zelených (Groen Links, GL) je konglomerát vzniklý sloučením čtyř malých levicově orientovaných politických stran. Ve svém programu zdůrazňuje rozvoj zelené ekonomiky, trvale udržitelný rozvoj, lidská práva, dodržování mezinárodního práva v souvislosti s vojenskými konflikty v Afghánistánu a Iráku¹¹. Předsedkyní strany je Femke Halsema, v EP zasedají její zástupci ve Skupině zelených/Evropské svobodné aliance (EGP).

Křesťanská unie (Christen Unie, CU) představuje protestantskou konfesní stranu (strana se odvolává na historii spojenou s Martinem Lutherem a Janem Kalvínem). Do politiky vnáší značnou míru religiozity¹². Ve vlastním politickém programu se nacházejí prvky křesťanskosociální doktríny. Strana se účastnila vládní koalice od roku 2006. Předsedou strany je Peter Blokhuis. V EP její jeden poslanec zasedá v Evropské reformní a konzervativní skupině (ECR).

Reformní strana (Staatkundig Gereformeerde Partij, SGP) představuje ultrakonzervativní kalvinistickou stranu. Předsedou strany je Adri van Heteren.

Strana za práva zvířat (Partij voor de Dieren, PvdD) představuje stranu, jejíž hlavním programovým bodem jsou práva zvířat. V celospolečenském měřítku strana bojuje za udržitelný rozvoj, zelenou ekonomiku a zelené technologie. Předsedkyní strany je Marianne Thieme.

⁸ SP.nl. An Active Party. Dostupný z WWW: <<http://international.sp.nl/activities/>>.

⁹ Výrazné podpory se straně dostává v Amsterdamu. Viz ŘÍCHOVÁ, Blanka. Nizozemí: od konsociační demokracie k polarizovanému modelu vládnutí. In: Říchová, B. (ed). Západoevropské politické systémy. Praha : Oeconomica, 2009. S. 130.

¹⁰ Democrats.nl. Dostupný z WWW: <<http://www.democrats.nl/>>.

Programové priority dostupné z WWW: <http://www.d66.nl/d66nl/document/five_indicators/f=vi86ir6brusd.pdf>.

¹¹ Groenlinks.nl. Standpunten. Dostupný z WWW: <<http://standpunten.groenlinks.nl/standpunten#528>>.

¹² ChristenUnie.nl. Introduction. Dostupný z WWW: <<http://www.christenunie.nl/en/page/83>>.

Parlamentní volby 2010 – kampaň a výsledky

Obdobně jako v sousední Belgii byly červnové volby předčasné. Královna Beatrix je vyhlásila poté, co z vládní koalice složené z CDA, CU a PvdA a pod vedením premiéra Jana Petera Balkendeho z CDA vystoupili v zimě ministři za Stranu práce (PvdA). Vadilo jim především prodloužení nizozemské mise v Afghánistánu¹³. Koalice se rozpadla, královna Beatrix pověřila strany CDA a CU, aby vedly zemi dál až do předčasných voleb jako vláda v demisi.

Březnové komunální volby vyvolaly předvolební diskuzi o tom, kolik křesel ve Sněmovně získá extrémně populistická PVV. V právě těchto zmiňovaných volbách v místech, kde se kandidáti PVV ucházeli o přízeň voličů, dostalo se straně značné podpory. Podle průzkumů dvě nejsilnější nizozemské politické strany CDA a PvdA ztrácely svou podporu ve prospěch populistické PVV. Volební úspěch znamenal pro stranu nárůst sebevědomí – populistickou rétoriku strana dále stupňovala s blížícími se parlamentními volbami. Strana zdůrazňovala nebezpečí levicové politiky v oblastech multikulturalismu, mírné imigrační politiky a projektu evropské politické integrace¹⁴. Otázka vzestupu politického extremismu v podobě vzrůstu preferencí PVV a s ním spojeného zastavení islamizace Evropy a Nizozemska zvláště rezonovaly celou společností¹⁵. Jako protiváha antiislamismu strany PVV se objevila snaha postavit do voleb stranu muslimů (NMP). Strana však ve volbách nekandidovala¹⁶.

Ačkoli se silným předvolebním tématem stala otázka přistěhovalectví, nemohla zastínit důležité ekonomické otázky. Lídr vítězné liberální strany VVD Mark Rutte vyzdvihoval v předvolební debatě nutnost rázných rozpočtových škrťů¹⁷.

Nedlouho po volbách se začalo hovořit o vytvoření takzvané „purpurové plus“ koalice (koalice sestavené ze stran z levé i pravé části spektra)¹⁸, ačkoli tuto možnost ještě v květnu liberálové odmítali¹⁹. Prostředníkem byl královnou jmenován Uri Rosenthal, předseda horní komory za VVD. Na konci července nicméně prostředníci podali královně zprávu o tom, že purpurovou koalici nelze sestavit. Jednání se zasekla především na konfliktu VVD a PvdA

¹³ Zpravodajství Český rozhlas. Nizozemská vláda se rozpadla kvůli sporům o misi v Afghánistánu. [cit. 2. 8. 2010]. Dostupný z WWW: <<http://w.rozhlas.cz/zpravy/evropa/zprava/697587>>

¹⁴ Tyden.cz. Antiislamisté triumfují v obecních volbách v Nizozemí. [cit. 2. 8. 2010]. Dostupný z WWW: <http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/antiislamiste-triumfují-v-obecnich-volbach-v-nizozemi_161004.html>.

¹⁵ Tyden.cz. Nizozemí: Blíží se po pádu vlády triumf antiislamisty? [cit. 2. 8. 2010]. Dostupný z WWW: <http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/nizozemi-blizi-se-po-padu-vlady-triumf-antiislamisty_159605.html>.

¹⁶ Sociálně demokratická strana chtěla volby využít jako hlasování jednak o setrvání nizozemských vojáků v Afghánistánu a jednak o přístupu k extremistické straně PVV. Po CDA chtěl šéf strany PvdA Wouter Bos ujištění, že křesťanští demokraté nevstoupí s PVV do koalice.

K tomu viz Tyden.cz. Muslimská partaj jde do parlamentních voleb v Nizozemí. [cit. 2. 8. 2010]. Dostupný z WWW: <http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/muslimska-partaj-jde-do-parlamentnich-voleb-v-nizozemi_160654.html>.

¹⁷ BBC News. Surge for Dutch anti-Islam Freedom Party. [cit. 2. 8. 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.bbc.co.uk/news/10271153>>.

¹⁸ Jedná se o spojení modrých liberálů VVD a červených sociálních demokratů PvdA plus malých středolevých stran D66 a GL s 81 mandáty.

¹⁹ DutchNews.nl. 'Purple Coalition very unlikely' says Liberal leader Rutte. [cit. 2. 8. 2010]. Dostupný z WWW: <http://www.dutchnews.nl/news/archives/2010/05/purple_coalition_very_unlikely.php>.

v oblasti ekonomiky a financí²⁰. Mezi stranami vznikla programová neshoda o ekonomickém směřování země, představitelé sociálně demokratické strany volali po širší koaliční spolupráci a konsenzu v ekonomických otázkách²¹. Na začátku srpna došlo k dohodě mezi VVD a CDA o koaliční spolupráci. Pravděpodobně vznikne menšinová vláda s podporou strany PVV. V takové chvíli vzniká pro PVV značný prostor k ovlivňování vládní politiky – vláda se potřebuje opřít o podporu PVV, a proto bude PVV často a do značné míry ustupovat, a zároveň PVV nenese vládní odpovědnost²².

Sestavením vlády bude zřejmě pověřen Mark Rutte z VVD.

Výsledky parlamentních voleb červen 2010

Strana	Zisk v %	Počet křesel
VVD	20,4	31
PvdA	19,6	30
PVV	15,5	24
CDA	13,7	21
SP	9,9	15
D66	6,9	10
GL	6,6	10
CU	3,3	5
SGP	1,7	2
PvdD	1,3	2

Výsledky voleb dostupné z WWW:

<http://www.houseofrepresentatives.nl/news/official_election_results2010.jsp#0>.

Volební účast v červnových volbách 2010 dosáhla 75,4 % oprávněných voličů.

Zdroje

Nizozemská ústava. Anglický překlad dostupný z WWW:
<<http://www.legislationline.org/documents/section/constitutions>>.

Houseofrepresentatives.nl. Senate: yes or no? Dostupný z WWW:
<http://www.houseofrepresentatives.nl/how_parliament_works/how_a_bill_becomes_law/senate_yes_or_no/index.jsp>

ŘÍCHOVÁ, Blanka. Nizozemí: od konsociální demokracie k polarizovanému modelu vládnutí. In: Říchová, B. (ed). Západoevropské politické systémy. Praha : Oeconomica, 2009. S. 97-136.

Zpravodajské portály

Webové stránky politických stran

²⁰ Rnw.nl. Dutch 'Purple-plus' talks fail. [cit. 2. 8. 2010]. Dostupný z WWW:

<<http://www.rnw.nl/english/article/dutch-purple-plus-talks-fail>>.

²¹ BBC News. Chaotic Race to form Coalition after narrow poll. [cit. 2. 8. 2010]. Dostupný z WWW:

<<http://www.bbc.co.uk/news/10271153>>.

²² IDNES.cz. Klíč k vládě v Nizozemsku drží protiislámský radikál Wilders. [cit. 4. 8. 2010].

Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/klic-k-vlade-v-nizozemsku-drzi-protiislamsky-radikal-wilders-puk-zahranicni.asp?c=A100803_093104_zahranicni_aha>.